

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Bakalářská práce

**Motivace ke vzdělání z pohledu dělnických
rodin**

Tereza Šlerková

2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše. Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 29. 3. 2012

.....
Tereza Šlerková

Poděkování:

Touto cestou bych chtěla poděkovat svému vedoucímu této bakalářské práce Mgr. Petru Pabianovi, ThD., za odborné vedení a vstřícné poskytování praktických rad. Dále bych ráda poděkovala všem svým respondentům za jejich ochotu poskytnout mi rozhovor a tím přiblížit tuto problematiku.

NÁZEV

Motivace ke vzdělání z pohledu dělnických rodin

ANOTACE

Práce se zabývá komparací odpovědí rodičů, ohledně jejich motivace dětem k dosažení určitého vzdělání. Dále se zabývá tím, jak celkově rodinné zázemí ovlivňuje vzdělávání dětí a odpovídá na otázky, proč jde tolik dětí studovat na vysoké školy.

KLÍČOVÁ SLOVA

kulturní kapitál, status, terciární vzdělávání, rodina, profese, vzdělanostní nerovnosti

TITLE

Incentives for education from the perspective of working-class families

ANNOTATION

The work deals with the comparison of responses of parents to children about their motivation to achieve a certain education. It also deals with how family background affects the overall education of children and answers the question, why is so many children to study at university.

KEYWORDS

Cultural capital, social status, tertiary education, family, profession, educational inequality

Obsah

Úvod	8
1 Metodologie	10
1.1 Výzkum Tomáše Katrňáka	10
1.1.1 Rozhovory – jejich analýza	11
1.2 Můj výzkum	11
1.2.1 Kde a jak jsem si vybrala respondenty?	13
2 Teorie	18
3 Školní systém v České republice	20
3.1 Univerzita Pardubice	20
4 Kulturní kapitál	21
4.1 Kulturní a ekonomický kapitál	21
5 Dělnické rodiny „ambiciózní“ a „statické“	23
5.1 Status	24
6 Nerovnosti ve vzdělání	26
6.1 Gender	26
6.2 Finance	27
7 Vývoj vysokých škol	28
7.1 Rozdělení vývoje společnosti do tří etap podle Kellera a Tvrdeho	28
7.2 Velký nárůst studujících	29
8 Realizace výzkumu	31
8.1 Výzkum u rodičů	31
8.2 Výzkum u studentů	37
9 Závěr	41
Bibliografie	43
Internetové odkazy	43
Příloha	44

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zajímat o to, jak na studenty působí jejich rodiče a prostředí, ve kterém vyrůstají. Jedním ze zkoumaných aspektů bude rozdílný přístup rodičů a dětí ke škole a k jejich vzdělání. Moje výzkumná otázka je: **Jak ovlivňuje rodinné zázemí vzdělání dětí?**

V dřívějších dobách bylo vzdělání možné jen pro malé množství lidí, kteří pocházeli ze společensky důležitých a bohatých rodin. V dnešní době už tomu tak není. Vzdělání je přístupné pro všechny děti, které mají zájem o studium.

Vzdělání, je jedním z důvodů budoucího úspěšného kariérního života. Učení nás provází celý život, ale jeho důležitost není pro každého člověka stejná. Společenské prostředí a zázemí rodiny ovlivňuje celou naši osobnost a samozřejmě nás vybavuje do našeho života.

Škola a vzdělání hraje v moderní společnosti hlavní roli. *„Vzdělání je tím, co vymezuje pozici člověka na trhu práce, co ve značné míře ovlivňuje typ zaměstnání, které vykonává, a co do jisté míry souvisí s jeho příslušností k sociální třídě.“* (Katrňák; 2004, s.19)

Naše vzdělání tedy ovlivňuje celý náš budoucí život. Rozhoduje o tom, co budeme během života dělat a na jaké životní úrovni budeme žít.

Současná společnost vyžaduje, abychom dosahovali, co nejvyššího vzdělání, což motivuje rodiče, aby své děti vedli ke studiu. Někteří rodiče však vzdělání svých dětí nechávají pouze na škole a na učitelích, takže jejich děti si sami určují, jakých vzdělanostních cílů chtějí dosáhnout.

Nejdříve měl být tématem mé bakalářské práce obor Sociální antropologie. Důvody proč si vybrat tento obor a co tento obor nabízí. Ale své rozhodnutí jsem změnila po přečtení knihy Tomáše Katrňáka – *Odsouzení k manuální práci*, kde se zabývá osudem dělnických dětí ve vzdělanostním systému. Tomáš Katrňák se zabývá sociálními nerovnostmi, třídní analýzou, sociální a vzdělanostní mobilitou, sociální statistikou.

V knize odpovídá na otázku, proč většina z dětí dělníků končí se stejným vzděláním jako jejich rodiče.

Jak působí rodinné zázemí na vzdělání dětí, studoval Tomáš Katrňák u dvou skupin. První skupinou byli rodiče, kteří jsou vyučeni a vykonávají manuální práci – dělníci. Druhou skupinu tvoří rodiče, kde matka i otec mají vysokoškolské vzdělání.

Já jsem si pro svůj výzkum vybrala pouze jednu skupinu a to skupinu dělníků, u kterých nastala viditelná změna.

1 Metodologie

1.1 Výzkum Tomáše Katrňáka

Od té doby, co William Foote Whyte (1955) ve svém díle *Street Corner Society*, důkladně popsal svoji pozici výzkumníka a zkoumaného objektu, většina prací je doplněna o velmi podrobně popsanou výzkumnou strategii a metodu sběru dat.

Ani v knize Tomáše Katrňáka tento popis výzkumné strategie nechybí. Dopodrobna zde popisuje, kde a jak našel své respondenty. Pro jeho kvalitativní výzkum nebyl důležitý počet respondentů, ale jejich určité rysy, které si předem vymezil.

„ Abych odpověděl na otázku kde, přenesl jsem si do počítače z útvaru hlavního architekta města Brna slepou topografickou mapu urbanistických obvodů Brna. Obvod po obvodu jsem do ní zanesl dělníky ze zaměstnanecké struktury „Sčítání lidu, domů a bytů“ z roku 1991. Tak jsem dostal obrázek, kde dělníci v Brně žijí, o jakých urbanistických obvodech můžeme uvažovat jako o dělnických. “

(Katrňák; 2004,s.157,158)

Dalším krokem jeho výzkumu byla volba místa. Rozhodl se pro sídliště Líšeň. Zde se téměř 3 týdny, den co den pohyboval, aby se v sídlišti zorientoval. V průběhu těchto 3 týdnů si našel dva informátory, kteří mu prozradili vše o tomto sídlišti. Díky těmto informacím se Katrňák rozhodl, v jakých místech výzkum bude realizovat.

Dále už jen zbývalo vybrat respondenty a nějakým způsobem je kontaktovat. Napsal dopis, kde velmi stručně popsal záměr svého výzkumu. Na konci dopisu bylo místo pro kontakt, aby se mohl s případnými respondenty zkontaktovat. Tyto dopisy vložil do schránek domů, o nichž věděl, že tam bydlí především většina dělníků.

Ti, co souhlasili s rozhovorem, si domluvili s Katrňákem schůzku, která se konala u nich v domácnostech. Po prvních kontaktech začal hledat další pomocí metody řetězového výběru – tzv. sněhová koule. Přijímal pouze ty kontakty lidí, kteří žili na sídlišti Líšeň, ostatní odmítal.

1.1.1 Rozhovory – jejich analýza

Katrňák se chtěl především z rozhovorů dozvědět, co dělníky jako sociální skupinu charakterizuje. Rozhovory trvaly kolem půl druhé hodiny.

Pro první rozhovory si Katrňák nepřipravil žádnou strukturu, žádné otázky. Vybavil se jen diktafonem a poznámkovým blokem. Žádný z respondentů mu neodmítl nahrávání rozhovoru na diktafon.

Všechny jeho rozhovory proběhly doma u jeho respondentů. Tomáš Katrňák usiloval o to, aby respondenti měli na své rozhovory stejný klid, proto vždy v místnosti nebyl nikdo další.

Tyto rozhovory přepsal do textového editoru počítače, vytiskl je, několikrát přečetl a doplnil o poznámky. Další rozhovory nevedl úplně stejně, vždy ten předešlý rozhovor ovlivnil formu toho následujícího rozhovoru.

Když se témata v devátém, desátém a v jedenáctém rozhovoru už opakovala, usoudil, že se do dalších už pouštět nebude.¹

1.2 Můj výzkum

Po té, co jsem si ujasnila téma svého výzkumu a výzkumnou otázku, přišlo na řadu rozhodnutí, kde a jak seženu své respondenty.

Prvním kritériem pro výběr respondentů bylo to, aby rodiče byli dělníci. Dělníci, definují jako lidi, kteří jsou vyučeni nějakým učebním oborem a žijí se manuální prací.

Vztah mezi dělníky a jejich dětmi je podle Tomáše Katrňáka volný – tedy rodiče nechávají vzdělání na škole a učitelích. Tento koncept souvisí s malým ekonomickým a kulturním kapitálem. Dělníci se orientují na práci a peníze, což představuje – materiálová strategie. (Katrňák; 2004, s.11)

Dalším kritériem bylo to, aby alespoň jedno z dětí dělníků studovalo na univerzitě v Pardubicích, aby se mi snadněji hledali respondenti, protože i já jsem jedna ze studentů této univerzity.

¹ Kdy už se v dalších rozhovorech neobjevují žádné nové údaje, žádná nová data, dostává se výzkumník do bodu, který Glaser se Straussem (1967) nazývají teoretická saturace.

Poslední podmínkou pro rozhovor bylo to, aby rodiče byli stále spolu, abych mohla udělat rozhovor, jak s matkou, tak i s otcem a na dítě měli vliv oba rodiče.

Ve svém výzkumu se nejen zabývám názory rodičů (dělníků), ale i jejich dětí – studentů. Nejdříve jsem se chtěla ptát jen rodičů jako Tomáš Katrňák, ale nakonec jsem uskutečnila i krátký rozhovor se studenty, k získání zpětné vazby. I jejich názor je pro moji práci klíčovým. Zajímá mě, co je vlastně vedlo k tomu jít na vysokou školu a jak oni popisují motivaci rodičů k jejich vzdělání.

Výzkum jsem prováděla u rodičů pěti studentů, kteří studují na vysoké škole v Pardubicích. Se všemi svými respondenty jsem se dohodla, že tyto rozhovory budou zcela anonymní, proto jména, která jsou zde uvedena, jsou fiktivní. Je zde ovšem patrné, kteří manželé a jejich dítě patří k sobě. Pod jménem je vždy uveden učební obor, kterým jsou rodiče vyučeni a pod oborem je jejich nynější práce, kterou se živí.

Pan Dačický 44 let

obráběč kovů

dělník ve dřevovýrobě

Paní Dačická 43 let

pánská krejčová

provozní personál ve škole

Pan Prokop 47 let

truhlář

truhlář

Paní Prokopová 43 let

švadlena

tkadlena

Pan Souček 49 let

zedník

pomocný pracovník městse –
technické služby

Paní Součková 50 let

šička kožešin

ošetřování blízké osoby

Pan Zezula 52 let

seřizovač strojů

seřizovač zemědělských strojů

Paní Zezulová 49 let

cukrářka

prodavačka

Mými respondenty – studenty byli čtyři dívky a jeden chlapec. Pod fiktivními jmény je vždy uvedena fakulta, na které studenti v Pardubicích studují a pod fakultou je uveden obor, který si vybrali.

Jana Součková 22 let

Ekonomicko správní fakulta
Informatika ve veřejné správě

Petra Prokopová 21 let

Ekonomicko správní fakulta
Ekonomika a provoz podniku

Martina Dačická 22 let

Filozofická fakulta
Spisová a archivní služba

Lucie Dačická 20 let

Ekonomická fakulta
Management podniku

Pavel Zezula 21 let

Dopravní fakulta
Dopravní stavitelství

Pro svůj výzkum jsem zvolila metodologii rozhovoru. Myslím si, že pro můj výzkum je rozhovor nejlepší metodou, kde mohu získat co nejvíce informací a případně narazit na nějakou problematiku, kterou bych zde mohla uvést. Díky této metodologii se mohu dostat ke svým respondentům mnohem blíže a získat odpověď na moji výzkumnou otázku. Je zde také výhodou, že rozhovory jsou více osobní a respondenti se mohou více otevřít, nežli v dotaznících.

1.2.1 Kde a jak jsem si vybrala respondenty?

Vybírala jsem si respondenty podle dostupnosti a hlavně z okolí mého bydliště – tedy z kraje Vysočina, kteří splňují podmínky mého výzkumu. První respondenty jsem našla poměrně rychle přes moji známou, která studuje na Univerzitě v Pardubicích a její rodiče jsou oba dělníci. Splňují tedy všechny moje podmínky pro rozhovor.

Této studentce jsem důkladně vysvětlila, čeho se týká můj výzkum a požádala o poskytnutí rozhovoru. Její rodiče nebyli proti, a tak jsem mohla jít na první rozhovor.

Před rozhovory s rodiči jsem si připravila osnovu, které jsem se chtěla držet. Tato osnova se skládá z několika částí.

První částí osnovy byl úvod. Do této části jsem zařadila seznámení s rodiči, podrobné vysvětlení toho, co bych se chtěla od nich dozvědět. Vysvětlila jsem jim, čeho se týká moje bakalářská práce a částečně je i seznámila s knihou Tomáše Katrňáka – *Odsouzení k manuální práci*, aby si mohli více představit, o co mi v mé práci a výzkumu vlastně jde a v čem na něho navazuji.

Ujistila jsem je, že rozhovor je anonymní a jejich odpovědi budou uváděni pod fiktivními jmény.

V druhé části mé osnovy přišlo na řadu jejich vzdělání, tedy učební obory, které vystudovali. Dále jsem se jich ptala, proč si vybrali tyto obory, co je k tomu vedlo a hlavně jak na jejich výběr reagovali jejich rodiče. Navazující otázkou bylo, co dělají za práci v současné době. Jelikož mi šest rodičů z osmi odpovědělo, že nyní dělají úplně odlišnou práci, nabídla se ihned otázka, proč nedělají práci v oboru, který vystudovali. Celá tato část se týkala rodičů a jejich studia. Zajímalo mě, jestli jsou takto spokojeni nebo kdyby měli znovu šanci rozhodnout se, co dál, zda by svůj výběr více zvažili a vybrali si vyšší studium, než mají teď.

Třetí část osnovy se týkala toho, jak rodiče ovlivňovali průběh studia jejich dětí. Jak se jejich děti učili, jestli jim rodiče pomáhali s učením a upřednostňovali studium před jinými zájmy svých dětí. V této části šlo hlavně o to, dozvědět se, jak rodiče své děti motivovali ke studiu, pomáhali jim s výukou či nikoliv. Jakou oporou jim byli při rozhodnutí, kam jít na školu a jaký obor si případně vybrat.

Ve čtvrté části se zabývám financemi, které jsou se studiem na vysoké škole velmi spjaty a ovlivňují celou rodinu. Zajímalo mě, jak vysokou částku peněz rodiče dávají svým dětem a všechny peněžní položky, které musejí zaplatit, když chtějí, aby jejich děti studovaly na vysoké škole. Před touto částí jsem se vždy zeptala svých respondentů, jestli jim nevadí mluvit o financích. Pro některé by to mohlo být nepříjemné, ale jak se ukázalo, nikdo z nich neměl problém o tomto tématu otevřeně hovořit.

Pátou část jsem věnovala osobním názorům rodičů na školství u nás v České republice. Co si myslí o vysokých školách, jaké školy jsou lepší? Jestli školy státní nebo soukromé. A jaký mají názor na to, že většina dětí v současné době studuje vysokou školu.

Rozhovory se studenty pro mne byly o něco snadnější a kratší nežli s rodiči, díky věkové blízkosti. Pro tyto rozhovory se studenty jsem si také připravila osnovu, které jsem se chtěla nějakým způsobem držet, abych získala co nejvíce informací. Šlo mi hlavně o porovnání toho, co mi řekli rodiče a co mi řeknou jejich děti.

Na úvod jsem je opět seznámila se svojí prací a knihou Tomáše Katrňáka – *Odsouzení k manuální práci*, aby si mohli představit, jak rozhovory se všemi respondenty budu zpracovávat a co je předmětem mého výzkumu.

Dalším bodem osnovy pro mne bylo zjistit, proč se vůbec moji respondenti – studenti rozhodli pro studium na vysoké škole. Jaké podněty je vedly k tomuto životnímu rozhodnutí a jak na toto rozhodnutí v zápětí reagovali jejich rodiče. Jakou měrou se rodiče zajímali o jejich studium, jestli souhlasili s tím, aby jejich děti studovaly vysokou školu. Další otázkou, která pro mne byla zásadní, bylo, proč si zrovna vybrali svůj studijní obor a jak by se s tímto oborem chtěli uplatnit na trhu práce. Co by vlastně chtěli v budoucnu vykonávat za zaměstnání?

Posledním bodem osnovy byla stejná otázka jako při rozhovorech s rodiči, a to, co si studenti myslí o školách v České republice. Jaký mají názor na to, že v současné době většina absolventů středních škol směřuje na vysoké školy. Mým záměrem u této otázky bylo dozvědět se názor na masový zájem o studium na vysoké škole a příčinu, která tento jev podnítila. Poslední otázkou u rozhovoru se studenty byla, co si myslí o školách státních a o školách soukromých? Jaké školy jsou lepší a prestižnější.

Další respondenty jsem získala díky studentům, se kterými jsem prováděla rozhovor. Vždy mě odkázali na jejich další známé, ze kterých jsem si vybrala ty, kteří splňují mé požadavky.

Všechny rozhovory probíhali u rodičů doma, kde jsem mluvila s každým rodičem zvlášť. V místnosti, kde se prováděly rozhovory, jsem vždy byla sama se svým respondentem, aby nás nic nerušilo.

Při porovnávání odpovědí jsem zjistila, že odpovědi matek a otců byli v podstatě velmi podobné.

Rozhovory jsem si nahrávala na diktafon, ze kterého jsem si pak rozhovory přehrála a přepsala. Rozhovory s rodiči byli dlouhé individuálně, ale délka se vždy pohybovala kolem hodiny. Se studenty byli rozhovory o něco kratší.

Během výzkumu jsem se setkala s menším problémem. Respondenti byli ochotni mi cokoliv říci, ale byli trochu nervózní z nahrávání na diktafon. Raději by jim vyhovovalo, kdybych si pouze dělala poznámky na papír. I pro mě byl zprvu diktafon rušivým elementem, znervózňoval mne, ale po určité době jsem na něj úplně zapomněla a i moji respondenti.

Další menší překážkou byly otázky ohledně financí, které rodiče investují do vzdělání svých dětí. Snažila jsem se jen vždy opatrně nauknout tuto problematiku, ale jak se ukázalo, rodiče ani studenti neměli problém otevřeně mluvit o financích. Finance určené pro studium jejich dětí tvoří část jejich rodinného rozpočtu a nestydí se o tom mluvit. Proto ve své práci uvedu konkrétní částky, které rodiče v rozhovorech uvedli.

Při zpracovávání údajů jsem si nejdříve, jak už jsem uvedla, všechny rozhovory přepsala a přidala své poznámky. Poté jsem porovnávala odpovědi rodičů (matky, otce) a následně i všechny rozhovory dohromady.

Rozhovorů jsem uskutečnila 13 – tedy u čtyř rodin, kde jsem udělala rozhovor vždy s rodiči (s každým zvlášť) a vždy s jejich potomkem, který studuje na Univerzitě v Pardubicích. U rodiny Dačických, studují obě dcery na univerzitě v Pardubicích, takže jsem získala další rozhovor.

Tato kniha mě inspirovala k mému výzkumu, ale chtěla jsem použít současné téma a oproti Katrňákovi ukázat určité změny u skupiny dělníků, u kterých nastala viditelná změna. Výzkum Tomáše Katrňáka ukázal, že děti dělníků většinou neodchází na střední školu, ale po vzoru jejich rodičů odchází na učiliště a získávají výuční listy v určitých oborech.

Oproti tomu v mém výzkumu se ukazuje, že současné děti dělníků mají jako samozřejmost střední školu a mají snahu se dostat i na vysokou školu.

Celý výzkum T. Katrňáka je stěžejní pro moji práci, kde jsem použila podobnou metodologii.

Své rozhovory jsem se snažila koncipovat tak, abych získala cenné informace a v závěru mohla porovnat oba výzkumy.

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, proč současní středoškoláci z dělnických rodin touží po vysokoškolském vzdělání, jestli je v tom motivace z rodinného zázemí nebo jiné vlivy.

2 Teorie

Moje práce bude vycházet nejvíce z knihy – *Odsouzení k manuální práci* (KATRŇÁK, T; Praha, 2004), ve které popisuje jaký je rozdílný přístup ke vzdělání i k přípravě dětí do školy od rodičů z vyšších sociálních tříd oproti dětem rodičů z nižších sociálních tříd. Používá dva koncepty – **volný vztah a soudržný vztah**. První koncept zkoumá volný vztah rodičů a vzdělání jejich dětí, přičemž rodiče nemají vysokoškolské vzdělání, jsou tedy dělníci. Druhý koncept reflektuje soudržný vztah rodičů ke vzdělání dětí, kteří naopak mají vysokoškolské vzdělání.

Mezi dělníky a školou je *volný vztah*. Rodiče nechávají odpovědnost vzdělání na učitelích a škole. Dělníci na vzdělání nekladou takový důraz. Investují mnohem méně času, energie a úsilí do vzdělání svého potomka. Odpovědnost za to, jak a jestli vůbec se bude dítěti ve škole líbit, jakým směrem se bude ubírat jeho vzdělanostní dráha, jaké vzdělání si po ukončení základní školy vybere, nechávají dělničtí rodiče na samotném dítěti, případně na škole.

Vysokoškolsky vzdělaní rodiče se naopak svým dětem velmi věnují, pomáhají jim se školou a motivují je k nejvyššímu vzdělání a tím k vyššímu postavení ve společnosti. Mezi nimi a školou je *soudržný vztah*, protože odpovědnost za vzdělání svých dětí záleží i na rodičích. Vysokoškoláci školu pro dítě pečlivě vybírají podle kvality, která mu poskytne základy, o něž se bude moci ve své další vzdělávací dráze opřít. To, jestli se bude dítěti ve škole dařit nebo ne, nenechávají pouze na něm, případně na škole, ale považují to za výsledek své práce, cítí za to zkrátka zodpovědnost. (Katrňák; 2004, s.148)

Hlavní aspekt, který odlišuje volný a soudržný vztah, je životní strategie. S konceptem volného vztahu souvisí materiální životní strategie, která se vyskytuje u vztahu rodičů ke vzdělání dětí, kteří nemají vysokoškolské vzdělání. Dělníci se orientují na práci a peníze, tedy vlastně na materiální stránku života. Jejich prioritou nejsou studijní úspěchy ve škole, ani dosažení vyššího vzdělání a určitého statusu. Bylo pro ně samozřejmé projít školou, aniž by nějak vynikali, získat výuční list a poté si sehnat práci a vydělávat peníze – mít finanční příjem.

Oproti tomu s druhým konceptem soudržného vztahu souvisí *statusová strategie* – orientace na vzdělání a status. Jim velmi záleží na úspěchu a na škole. Pokud neprospívají, vadí jim to, chtějí dosáhnout nejvyššího vzdělání. Za tímto úsilím vidí sociální status a postavení. Nejde jim tolik o ekonomický příjem, tak jako o postavení.

3 Školní systém v České republice

V České republice máme tři typy vysokých škol.

1. Veřejné vysoké školy – ty jsou zřizovány a rušeny zákonem a jsou financovány dotacemi ze státního rozpočtu.
2. Státní vysoké školy – to jsou policejní a vojenské. Jsou spravovány příslušným ministerstvem.
3. Soukromé vysoké školy - těm musí k provozu činnosti udělit souhlas Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Soukromé vysoké školy jsou financovány především z vlastních zdrojů.

Jak už jsem uvedla, jednou z mých podmínek pro uskutečnění rozhovoru bylo, aby studenti, u kterých jsem dělala rozhovor, studovali na Univerzitě v Pardubicích. Proto bych zde ráda tuto univerzitu trochu přiblížila.

3.1 Univerzita Pardubice

Historie pardubické univerzity je svázána s rozvojem dopravní sítě a potravinářského, strojínského a chemického průmyslu v celém regionu.

Univerzitou se pardubická vysoká škola stala 17. ledna 1991 přijetím nového statutu, který znamenal zřízení dvou fakult; dosavadní Fakultu chemicko-technologickou doplnila nová Fakulta územní správy (od roku 1993 Fakulta ekonomicko-správní). Jako třetí vznikla roku 1993 Dopravní fakulta Jana Pernera. V roce 1997 byla otevřena nově postavená Univerzitní knihovna, ke které byla roku 1999 připojena aula s řadou poslucháren. Jako v pořadí čtvrtá fakulta vznikla v roce 2001 Fakulta humanitních studií, která nese od roku 2005 název Fakulta filozofická. V červenci 2005 byla v Litomyšli založena Fakulta restaurování, v roce 2007 byla zřízena Fakulta zdravotnických studií (v letech 2002–2006 Ústav zdravotnických studií) a v roce 2008 byla zřízena Fakulta elektrotechniky a informatiky (v letech 2002–2007 Ústav elektrotechniky a informatiky). Od roku 2008 tak má univerzita sedm fakult, které roku 2009 doplnilo Centrum materiálového výzkumu (CMV).

(dostupné z: <http://www.upce.cz/univerzita/historie.html>)

4 Kulturní kapitál

V českých zemích se přenos vzdělanostních nerovností realizoval kulturním kapitálem. Podle Pierra Bourdieu kulturní kapitál je:

„Dovednost, která plyne z kulturní kvality prostředí, v němž člověk vyrůstá. Jsou to schopnosti, které člověk v daném prostředí získal.“ (P.Bourdieu in Katrňák; 2004,s.41).

Podobným tématem se zabýval britský sociololingvista Basil Bernestein, který poukázal na odlišnou jazykovou vybavenost dětí z různých sociálních vrstev – **lingvistický kód.**

„Přenos kulturního kapitálu není jen lingvistický kód, ale i motivace ke studiu stejně tak příznivější sociální kapitál (např. kontakty rodičů). Děti, které s kulturním kapitálem vstupují do vzdělávacího procesu, ho ve škole vstřebávají mnohem rychleji a snadněji a tím už dochází k vzdělanostním nerovnostem.“ (Bernestein in Katrňák; 2004, s.51)

Rozdělil děti na dvě skupiny: děti z nižších sociálních vrstev, kteří podle něho mají tzv. omezený jazykový kód (užívání jednodušších vět, malá slovní zásoba) a děti z vyšších sociálních tříd, kteří mají tzv. rozvinutý kód. Podle něj se během studia tyto rozdíly spíše zvětšují, než aby vymizely.

4.1 Kulturní a ekonomický kapitál

Dělnická rodina se od rodin vyšších vrstev neliší pouze velikostí ekonomického kapitálu, ale také velikostí kulturního kapitálu. Kulturní kapitál je jako každý jiný kapitál zdrojem. Je to druh bohatství, které odlišuje ty jedince nebo celé rodiny, jež ho vlastní, od těch, které ho nevlastní. (Katrňák; 2004, s.61)

Každý jedinec tedy má určité množství kulturního kapitálu, které pak nabízí a ukazuje během celého života. Už v první třídě se rozpozná, jaký kdo má kulturní kapitál. Sociolog Pierre Bourdieu ve své knize *Teorie jednání* srovnává předávání vzdělání s Maxwellovým démonem. Maxwell byl fyzik, který znázornil, jak lze pozastavit účinnost druhého zákona termodynamiky:

„Představuje si démona, který ve chvíli, kdy se před ním objeví více nebo méně teplé, tj. více nebo méně rychlé, pohybující se částice, je roztrídí tak, že ty

rychlejší posílá do nádržky, v níž teplota stoupá a ty pomalejší do jiné, kde teplota klesá. Tím udržuje diferencí, řád, který by jinak spěl k zániku.“ (Bourdieu; 2010, s.28)

Vzdělávací systém funguje na podobném systému. Za cenu vynaložené energie, nutné k třídící operaci, uchovává stávající řád, totiž odstup mezi žáky obdařenými nestejným objemem kulturního kapitálu. (Bourdieu; 2010, s.28)

Ti, kteří získali vyšší kulturní kapitál, během svého života získávají další a mají i větší šance na směnu tohoto kapitálu v podobě například prestižní práce. Ti, kteří vstupují do společnosti s kulturním kapitálem nižším, většinou další nezískají a mnohdy tento můžou i ztratit.

5 Dělnické rodiny „ambiciózní“ a „statické“

Přístup rodičů k výchově jejich dětí a postoj k jejich studiu je velkou měrou ovlivněn sociokulturním zázemím rodiny, ve kterém dítě vyrůstá. Výzkum **Rodiče a výchova 2010** sledoval rozdíly ve vzdělanostních aspiracích, kulturním kapitálu a trávení volného času dětí v rodinách. Na jedné straně byli rodiče, kteří měli vysokoškolské vzdělání a na druhé rodiče, kteří dosáhli výučního listu v učňovském oboru. Tyto rodiny jsou označovány jako „dělnické“.

Dělnické rodiny můžeme dále rozlišovat na dva typy s ohledem na přístup rodičů ke škole a školním povinnostem jejich dětí, které jsou jednoduše definovány podle aspirací na budoucí vzdělání jejich potomka.

„Jedním typem je menší skupina tzv. „ambiciózních“ rodin, kde rodiče chtějí, aby budoucí vzdělání jejich potomků bylo nejvyšší, tedy vysokoškolské nebo vyšší odborné vzdělání (34% dělnických rodin). Na druhé straně jsou tzv. „statické“ dělnické rodiny, které představují dvojnásobný počet rodin (66%). V těchto rodinách očekávají rodiče, že jejich potomci dosáhnou nanejvýše na středoškolské vzdělání s maturitou (14 % výuční list, 23 % učební obor s maturitou, 51 % střední odbornou školu a 12 % gymnázium).“ (ŠAFR, Jiří. Třídní rozdíly ve výchově: vysokoškolské rodiny, rodiny dělnické „ambiciózní“ a „statické“. 2011. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=372&lst=118>)

Všechny typy uvedených dělnických rodin se samozřejmě od sebe liší tím, jaké mají rodiče vstřípené hodnoty od jejich rodičů, životní stylem, kterým žijí a také nároky, které kladou na své děti v oblasti vzdělání a výchovy. Jistou roli také hrají školní výsledky a volnočasové aktivity jejich dětí. (viz. Obr. 1.)

Děti z ambiciózních dělnických rodin mají obvykle lepší prospěch, jsou sečtější, více motivováni ke studiu jako děti z rodin vysokoškoláků. Rodiče jim poskytují díky kulturnímu kapitálu, co nejlepší zázemí k jejich inteligenčnímu a kulturnímu růstu. Oproti tomu děti ze „statické“ dělnické rodiny nedosahují takových úspěchů ve školním prospěchu a ani se neúčastní žádných volnočasových aktivit v podobě kroužků. Mají kázeňské problémy.

Vyprávěli jsme, že pro statickou dělnickou rodinu je typický pasivní výchovný styl, který lze metaforicky označit jako „volně plavoucí zátka“. Příznačné

je, že dětem nechává velkou míru volnosti a zodpovědnost za vzdělání přenechává škole.

Klíčové faktory podporující vzdělanostní aspirace potomků ze sociokulturně neprivilegovaných vrstev lze shrnout takto: emocionálně příznivé klima v rodině, aktivní přístup rodičů k výchově, čtenářství v rodině i škole a účast na organizovaných mimoškolních aktivitách (kroužky apod.) rozvíjejících sociální kompetence. (ŠAFR, Jiří. Třídní rozdíly ve výchově: vysokoškolské rodiny, rodiny dělnické „ambiciózní“ a „statické“. 2011. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=372&lst=118>)

Tomáš Katrňák ve své knize popisuje dělníky „statické“, kteří na vzdělání svých dětí nekladou takový důraz a vše ohledně vzdělání nechávají na škole. Já ve své práci popisuji dělníky „ambiciózní“, kteří už mají větší zájem o to, aby jejich děti studovali a podporují je v tom.

5.1 Status

Pojem status je pro moji práci stěžejní pojem. Status neboli sociální postavení určuje, jak se na lidi dívá celá naše společnost. Definici statusu určuje Jan Keller jako:

„Pozice, kterou určitý člověk zaujímá vzhledem ke druhým lidem v rámci daného sociálního systému. Status určuje práva a povinnosti svého držitele vůči druhým lidem. Určuje také, jaké chování budou druzí očekávat od držitele statusu v různých situacích.“ (J. Keller; 2006, str. 96)

Sociální status se rozděluje na status vrozený a získaný. Status získaný, je v soudobé společnosti ovlivněn především dosaženým vzděláním a vykonávanou profesí. (J. Keller; 2006, str. 96.)

Se statusem úzce souvisí pojem profese. *„PROFESE – se stala v moderní společnosti určujícím faktorem sociálního statusu člověka. Dospělý člověk je posuzován podle profese, kterou vykonává, mladý člověk je posuzován podle profese, na kterou se připravuje.“* (J. Keller; 2006, str.42)

V dřívějších dobách se zpravidla profese dědila a spolu s ní i sociální status. Nyní je budoucí profese určovaná dosažením příslušného vzdělání, kterého mohou dosáhnout v podstatě všichni, kteří mají zájem o vyšší postavení ve společnosti.

S vykonávanou profesí úzce souvisí příjem, moc i prestiž osoby. Získání profese ovlivňují faktory jako kvalita rodinného zázemí, vrozené schopnosti, motivace apod.

V mém výzkumu mě zajímá status získaný. Jak je pro studenty a jejich rodiče důležitý? Bylo získání vyššího sociálního postavení jedním z důvodů, proč jít na vysokou školu?

Otázka: Myslíte si, že studium zaručí vyšší postavení ve společnosti?

„Myslím si, že se na vystudované lidi se společnost dívá úplně jinak než na ty ostatní.“ pan Dačický – vyučen jako obráběč kovů

Respondenti – rodiče jsou toho názoru, že když jejich děti vystudují, dostanou se výše ve společnosti. Pro ně to postavení ve společnosti nebylo tak důležité. Hlavním cílem bylo získat výuční list a najít si dobrou práci, která je bude bavit.

U studentů, se kterými jsem provedla rozhovor, už je to jiné. Doufají, že díky vysoké škole získají titul a tím se dostanou výše na společenském žebříčku a budou žít na vyšší úrovni.

„Myslím si, že vysoká škola lidi posouvá výše ve společnosti.“ Jana – obor Informatika ve veřejné správě

6 Nerovnosti ve vzdělání

Simonová a Soukup se zabývají nerovným přístupem ke vzdělání v České republice. Nerovným přístupem míní to, že všichni nemají stejné šance na dosažení určitého vzdělání např. původ z různých sociálních vrstev nebo různé pohlaví či rasa.

Ne každá nerovnost musí být nutně nespravedlivá. Může pramenit z rozdílů v individuálním úsilí, dosažení školních výsledků a znalostí, což jsou faktory, které významně determinují další vzdělávací dráhu. Simonová a Soukup tvrdí že: „Na vzdělanostní rovnost se klade velký důraz, protože především vzdělávací dráha, která představuje jeden z nejdůležitějších mechanismů, prostřednictvím kterých jedinec dosahuje svého postavení v rámci sociální struktury, tedy pomocí kterých takzvaně „šplhá po společenském žebříčku“. Pojem vzdělanostní nerovnosti: „situace, kdy šance na dosažení určité úrovně vzdělání nejsou stejné“.(Simonová, Soukup; 2010,s.352)

Proč je však na dostupnost vzdělání kladen požadavek rovnosti a spravedlnosti?

Zejména proto, že je to především vzdělávací dráha, která představuje jeden z nejdůležitějších mechanismů, prostřednictvím kterých jedinec dosahuje svého postavení v rámci sociální struktury, tedy pomocí kterých takzvaně "šplhá po společenském žebříčku".(Simonová, Soukup; 2010,s.352)

6.1 Gender

Situace žen a mužů ve vzdělání? Směřují dívky na typicky genderové obory? Gender hraje v dnešní společnosti stále důležitou roli. Vždy se dívky i chlapci, ve většině případů, rozhodli pro generově typické obory. Je zde však několik výjimek, že se například dívka rozhodne pro technický obor, na které spíše chodí chlapci, ale v současném školství se nerozlišuje studium chlapců nebo dívek. V dnešní době mají i většinou dívky lepší školní výsledky ve studiu než chlapci. (Jarkovská ,Lišková, Šmídová a kol; 2010)

Mými respondenty – studenty, byli tři dívky a jeden chlapec. Myslím si, že nemám dosti respondentů na to, abych mohla vyvodit nějaký závěr, týkající

se genderové rovnosti. V oblasti školství jsou, dle mého názoru a i názoru mých respondentů, genderové nerovnosti čím dál více slabší.

6.2 Finance

Otázku ohledně financí, zde rozebírám hned několikrát. Jak už jsem zde uvedla, finance jsou důležitým faktorem, který ovlivňuje rozhodnutí jít či nejít studovat. Studovat v dnešní době není levná záležitost, proto některým dětem není dána možnost jít studovat. Ale vysoké školy se snaží těmto sociálně slabším studentům napomáhat pomocí stipendia. Stipendium je peněžitá podpora, která je udělována na základě nějakého kritéria. Existuje několik druhů stipendia: prospěchové, sociální, zvláštní, stipendium pro cizince, stipendium do zahraničí, ubytovací stipendium a účelové stipendium. Nejsou to žádné vysoké částky, ale někdy mohou velmi napomoci možnosti studovat.

Sociologové zabývající se problematikou nerovností v přístupu ke vzdělání se shodují na tom, že tyto nerovnosti existovaly a dosud existují všude na světě a nikdy se je nepodaří zcela eliminovat. S tímto problémem se potýkají všechny společnosti na světě, ale každá v jiné míře. (Matějů, Straková, Veselý; 2010)

7 Vývoj vysokých škol

Po roce 1989 prošlo české školství velkými změnami a to hlavně v nárůstu počtu studujících. S tím souvisí koncept transformace moderních vysokoškolských systémů od Martina Trowa, který se zabýval tím, jak se mění vysoké školy.

Podle Trowa je „*v elitních systémech možnost vysokoškolského studia vnímána (studujícími i ostatními) jako privilegium vyhrazené pro nejnadanější, případně pro děti z nejvyšších sociálních vrstev. V masové fázi je studium stále více vnímáno jako právo všech, kdo splňují podmínky pro vstup do terciárního vzdělávání. V univerzálním vysokém školství už studuje většina příslušné populace a z vysokoškolského studia se postupně stává povinnost, zejména ve vyšších sociálních vrstvách.*“ (Trow in Libor Prudký, Petr Pabian, Karel Šima; 2009 ,s.11)

Podle Trowovy teorie můžeme rozlišit 3 vývojové fáze:

- elitní
- masová
- univerzální

V té elitní fázi studuje méně než 15%, v masové 15% - 50% a v univerzální počet přesahuje 50% studujících. Podle Trowa se v českém terciárním vzdělávání, za posledních dvacet let, posunula hranice od elitní masové až na hranici mezi masovou a univerzální; nejpozději v roce 2007 díky narůstajícímu počtu vysokoškolských studentů nastala fáze univerzální (Trow in Libor Prudký, Petr Pabian, Karel Šima; 2009,s.10,11).

S tím spojené je rozdělení vývoje od Jana Kellera a Lubora Tvrdého, kteří se zabývali spíše celou společností než jenom vývojem vysokých škol.

7.1 Rozdělení vývoje společnosti do tří etap podle Kellera a Tvrdého

Chrám – školy byly nejprve v duchu církevních nauk, později jako příprava na politické poslání, službu státu. Nejvyšší vzdělání bylo určeno výhradně pro elity,

pro vyvolené. Tento první typ společnosti byl v první polovině dvacátého století a končí až 2. světovou válkou.

Výtah – tento typ nastává po skončení 2. světové války. Školy se demokratizují, měly by být dostupné co nejširší skupině obyvatel. Radikálně roste počet absolventů, obsazují dobře zajištěná místa – vzdělání slouží jako výtah do středních vrstev.

Pojišťovna – společnost se poměňuje, výhodná místa jsou obsazená a výtah již nefunguje. Pojišťovna přestává být výhodou, negarantuje vzestup, místo toho je prakticky nutností, která má chránit před riziky sestupu do nižších tříd.

(J.Keller;L.Tvrký 2008,s. 27 – 77)

Otázka: Kde se nachází společnost v ČR dnes? Je to stále ještě pořád výtah?

Na tuto otázku jsem se také ptala svých respondentů. Samozřejmě jsem je nejdříve seznámila s pojmy chrám, výtah a pojišťovna. Zajímalo mě, co si myslí o tom, kde se nachází vysoké školství dnes?

„Tak asi furt ten výtah. Studovat může skoro každý.“, pan Zezula – vyučen v oboru seřizovač strojů

Všichni se shodli na tom, že je to pořád ještě výtah. Školy jsou dostupné pro většinu a vzděláním se dostanete výše na společenském žebříčku.

7.2 Velký nárůst studujících

Podobně jako Libor Prudký se Philips G. Altbach, Liz Reisberg, Laura E. Rumbley zabývají vývojem vysokých škol a velkým nárůstem počtu studujících, který velmi vzrostl v posledním desetiletí v celosvětovém měřítku. Je to výsledkem různých demografických a systémových faktorů. Velmi velký nárůst počtu studujících byl pozorován v oblastech Asie a Tichomoří, střední a východní Evropy a Latinské Ameriky a Karibik. Důsledkem této velké poptávky po terciárním vzdělávání bylo vytvoření nových institucí, rozšiřování studia a růst soukromých škol. V poslední desetiletí dochází ke zlepšení situace pro studenty v systémech vyššího vzdělávání. (Altbach,Reisberg, Rubley; 2009)

P.G.Albach, L. Reisberg a L.E. Rumbley se ve své práci zabývají kvalitou vysokých škol a dostupností vysokých škol. V některých případech vytvoření nových institucí předčilo kapacity pro monitorování a zajištění kvality.

Vysokoškolské systémy z celého světa stále častěji slouží pro více různorodou skupinu studentů. Tento vývoj je zdrojem velkého povzbuzení a naděje pro ty, kteří čelí problémům etnické, rasové, kulturní a jazykové menšiny nebo i chudí, žijící daleko od měst.

Velký nárůst počtu studujících vyvolal transformaci vysokých škol (např. rozšíření velikostí univerzit nebo sloučení několika institucí) a hlavně ke vzniku škol soukromých. Všechny tyto události mohou být chápány jako služba pro novou generaci studentů. (Altbach, Reisberg, Rubley; 2009)

Tab. 1. Počty vstupujících, studujících a absolujících v českém terciárním vzdělávání, 1989-2007 (počty studií)

	Veřejné+soukromé vysoké školy			Vyšší odborné školy		
	Vstupující	Studující	Absolující	Vstupující	Studující	Absolující
1989	26 786	113 417	18 580	0	0	0
1990	27 507	118 194	15 318	0	0	0
1991	23 909	111 990	18 043	0	0	0
1992	29 795	114 185	17 726	1 287	1 391	0
1993	33 049	127 137	17 513	1 602	2 438	15
1994	37 256	136 566	19 129	2 576	4 631	25
1995	40 497	148 433	18 801	2 997	6 302	410
1996	43 508	166 123	20 179	10 558	14 931	1 056
1997	44 478	177 723	22 934	13 186	23 526	1 627
1998	45 901	187 148	25 960	13 563	29 566	3 057
1999	45 230	198 961	26 687	13 245	31 073	6 350
2000	41 439	209 298	27 443	8 932	26 605	7 973
2001	39 905	223 013	28 176	12 097	26 680	8 125
2002	43 749	243 765	29 428	12 733	27 584	7 215
2003	53 946	269 694	31 455	13 375	30 622	5 648
2004	52 481	294 082	35 811	11 276	29 674	6 925
2005	59 572	321 164	42 305	11 341	28 792	7 989
2006	NA	323 765	48 556	11 052	27 650	7 521
2007	NA	344 180	50 637	11 975	28 774	6 233

Zdroj: Vývojová ročenky UIV 1989–2002 a 2001–2006, ročenka UIV 2007

8 Realizace výzkumu

8.1 Výzkum u rodičů

Můj výzkum, jak už jsem uváděla, proběhl u rodičů studentů, kteří studují na vysoké škole v Pardubicích. Rodiče mají všichni vystudované učební obory – jsou tedy dělníci, kteří se živí manuální prací.

Otázka: Proč jste si vybrali tyto obory?

Většina mých respondentů se rozhodla pro ty učební obory, které je nějakým způsobem zajímali už déle a bavili je.

„Bavilo mě sledovat módu a vymýšlet si vlastní modely, takže krejčovina byla jasná volba.“ paní Dačická – vyučená v oboru pánská krejčová

„Můj otec byl také truhlář a mě od malička bavila práce se dřevem, takže jsem si vybral učební obor – truhlář“ pan Prokop – vyučen v oboru truhlář

„Bavila mě práce na šicím stroji. Už od mala jsem se tomu věnovala. A protože v té době nebyl moc velký výběr, tak jsem šla na švadlenu.“ paní Prokopová – vyučená v oboru švadlena

Ostatním nezáleželo na výběru učebního oboru, bylo pro ně důležité, aby po dokončení vyučení mohli nastoupit do práce a začít si vydělávat a tím se osamostatnit.

„No tak mě to bylo celkem jedno, hlavně abych se něčím vyučil a našel si dobrou práci.“ pan Zezula – vyučen jako seřizovač strojů

„Tak rodiče mě určitě chtěli dát na učení a na tenhle obor šlo více kluků z naší třídy, tak jsem šel taky.“ pan Dačický – vyučen v oboru obráběč kovů

„Rozhodl o tom tehdejší ředitel základní školy. Já jsem to přijala, protože z tohoto oboru nás okamžitě vzali do podniku pracovat.“ paní Součková – vyučená v oboru šička kožešin

Otázka: Jak vaši rodiče reagovali na výběr vašeho studia? Chtěli vaši rodiče, abyste se šel(šla) vyučit nebo abyste šel(šla) studovat?

„No, rodičům to bylo celkem jedno, hlavně abych se něčím vyučila.“ paní Součková – vyučena jako šička kožešin

„No tak věděli, že jsem se nějak extra dobře neučila a bavilo mě to. Takže s tím souhlasili.“ paní Prokopová – vyučena v oboru švadlena

Moji respondenti neměli špatné školní výsledky, ale prostě většina z nich se dobrovolně pro učební obor rozhodla. Někdo z toho rozhodnutí, že ho škola nebavila a někdo kvůli jeho školním výsledkům. Rodiče souhlasili s učebními obory a byli rádi, že se jejich děti něčím vyučí a potom půjdou pracovat. Do učení je ale nikdy nenutili. Vzdělání svých dětí nechávali na škole a na učitelích.

Pouze jedni rodiče nebyli spokojeni s výběrem učebního oboru a to u paní Dačické. Měla dobré výsledky, ale i přesto chtěla jít na učební obor. Rodiče jí to rozmlouvali, ale ona si prosadila svou.

„Mojí matce se to nelíbilo. Chtěla, abych šla studovat. Abych si udělala aspoň maturitu. Jenomže já jsem jí neposlechla.“ paní Dačická – vyučena jako pánská krejčová

Otázka: Proč neděláte práci, na kterou jste se učil(a)?

Pouze dva z rodičů dělají tu práci, na kterou se vyučili. Ostatní ve skutečnosti dělají něco jiného než vystudovali. Důvody, které je k tomu vedly, byly že, ve svém bydlišti nenašli práci odpovídající jejich vyučení nebo práce v jejich oboru byla málo finančně ohodnocena.

„Chtěl jsem si najít práci v místě bydliště, abych ušetřil kvůli dojíždění a tahle práce se naskytla. Je i celkem dobře zaplacená, takže si nestěžuju.“ pan Dačický – vyučen jako obráběč kovů

„No dneska se už moc nešije. Lidi si to oblečení raději koupí. Takže bych se neuživila. Takže jsem si musela najít jinou práci.“ paní Dačická – vyučena v oboru pánská krejčová

Otázka: Kdybyste se mohl(a), znova rozhodnout o svém vzdělání, jak byste se rozhodl(a)?

„Nelituju svého rozhodnutí. Já bych na to stejně neměla. Opravdu mě škola nebavila a ani mi to nešlo.“ paní Součková – vyučena jako šička kožešin

„To nevím. Možná, že bych si zkusil udělat maturitu. Ale fakt nevím, na učení jsem moc nebyl. Nevím, jestli bych to vůbec zvládl.“ pan Dačický – vyučený v oboru obráběč kovů

Kdyby měli moji respondenti znovu šanci se rozhodnout, rozhodli by se pro ten samý učební obor jako před lety. Škola je nebavila, takže nelitují svého rozhodnutí. Ale byli i ti, kteří by možná zkusili něco jiného. Samozřejmě, že už to nejde vrátit, ale zkusili by vyšší studium, aby získali maturitu.

„Kdybych se znovu rozmyslela, šla bych na střední školu a udělala aspoň maturitu.“ paní Dačická – vyučena jako pánská krejčová

Otázka: Vedli jste celý život své děti ke studiu?

„Ne vůbec. Když byly holky malé, tak manželka s nimi možná dělala úkoly. Já ne, chodím pozdě z práce a ještě zase dělat úkoly. (smích). Ale jak byli starší, tak se osamostatnily a bylo to jen na nich, jak se budou učit. Znamky jsme kontrolovali, ale holky se učily dobře, takže nebylo snad ani potřeba.“ Pan Prokop – vyučen v oboru truhlář

„Ne já ani ne. Samozřejmě, že jsem chtěl, aby měly dobré výsledky, ale učily se samy. Bylo to na nich. Když byly malé, tak s nimi žena dělala úkoly, ale pak už ne.“ pan Souček – vyučen v oboru zedník

Tomáš Katrňák ve své knize používá metaforu – volně plovoucí zátky ve vodě. Voda zátky nadnáší, jsou dost lehké, aby mohly plavat, ovšem příliš lehké, aby čelily proudu vody. Nepotopí se, kam ovšem doplavou, kde skončí, záleží pouze na nich a na vnějších okolnostech, v nichž se ocitnou. Nikdo jim neurčuje směr ani cíl cesty. Zátky plavou, nikdo je ale nedoprovází, nikdo je nevytrhává ze spárů vodních vírů, nikdo jim v jejich případném bloudění nepomáhá, nikdo je zkrátka nevede. (Katrňák, 2004,s.108)

Tato metafora se hodí i pro můj výzkum. Myslím si, že i sedí na vztah mezi rodiči – dělníky a jejich dětmi. Většina mých respondentů nikdy moc neřešila výsledky svých dětí ve škole. Rodiče na ně pouze dohlíželi, když byli děti malé na základní škole na 1. stupni. Pak už to bylo na dětech, jak se budou učit a kam se dostanou. Samozřejmě, že kontrolovali školní výsledky, ale nijak zvlášť své děti do školy a učení nenutili. Vzdělání svých dětí nechávali spíše na škole a na učitelích. Veškeré rozhodování o dalším studiu bylo vždy jen na dětech. Rodiče je podporovali v dalším studiu, ale děti si vybrali sami, co budou dál studovat.

U mých respondentů se však objevili i ti rodiče, kteří své děti během studia kontrolovali a velmi se zajímali o to, jak se jejich děti učí a kam půjdou dál studovat.

„Určitě jsem chtěla, aby si udělaly aspoň maturitu. Pak už jsem to nechala na nich, ale stále jsem měla zájem o to, aby měli dobré známky. Jsem moc ráda, že šly obě dál. Jsou to chytrý holky, tak proč to nezkusit?“ paní Dačická – vyučena jako pánská krejčová

Otázka: Kontrolovali jste školní výsledky vašich dětí? Znamky?

„Tak zajímalo nás, aby nepropadal, ale známky jsme nekontrolovali“ paní Zezulová – vyučena jako cukrářka

„Obě dcery neměly žádné problémy ve škole, takže jsme je nekontrolovali a známky jsme neřešili.“ paní Součková – vyučena jako šička kožešin

Většina rodičů z mých respondentů školní výsledky svých dětí vůbec nekontrovala. Věděli, že jejich děti ve škole nemají žádné problémy a to jim stačilo.

Pouze jedna z rodičů přísně kontrolovala žákovské knížky svých dcer a to paní Dačická, která měla zájem o to, aby její dcery studovaly.

„Ano. Na základní škole jsem jim kontrolovala žákovské knížky. Později na střední škole, kdy už žákovské nebyly, jsem se jich každý den ptala, jestli byly nějaké známky.“ paní Dačická – vyučena v oboru pánská krejčová

Otázka: Co si myslíte o vysokých školách tady v České republice?

„No, tak je jich hodně. Hodně oborů. Hodně lidí jde studovat.“ Pan Zezula – vyučen v oboru seřizovač strojů

„Myslím si, že je hodně těch soukromých škol a ty se mi nelíbí. Ty bych asi zrušil. Stejně se tam mohou dostat jen ti, co na to mají prachy, takže je to takový nespravedlivý.“ pan Souček – vyučen v oboru zedník

Většina mých respondentů uváděla, že v České republice je mnoho škol, které nabízejí širokou škálu oborů. Proto děti mají velkou šanci se dostat na vysokou školu a v některých případech i bez přijímaček.

Otázka: Myslíte si, že v dnešní době studuje mnoho dětí?

Rodičům nepřišlo divné ani okolí, že nejdou studovat. Řekli mi, že z jejich třídy šla studovat jen hrstka, ti s nejlepšími výsledky. Naopak většina šla na učební obory. Ale dnes? Rodiče tvrdí, že je tomu naopak. Na vysoké školy se hlásí téměř většina dětí ze středních škol. Podle Trowa, jak jsem uváděla je, „jít na vysokou školu už povinností“.

„No tak. Dřív to bylo tak, že do školy šel fakt ten nejlepší, teda jako na tu vysokou školu. Ted' jde skoro každý. I takhle dcery říkají, kolik jich tam je. Je to fakt velké množství, aby pak našli hlavně práci. To je prostě nejdůležitější“ pan Souček – vyučen v boru zedník

„No dřív právě většina šla makat. Prostě nebylo tolik oborů a někdo na to neměl vůbec peníze. Dnes je to úplně obráceně všichni jdou studovat.“ paní Prokopová – vyučena jako švadlena

Otázka: Kolik stojí vaše děti vysoká škola?

Ti studenti, kteří nebydlí v místě, kde se nachází vysoká škola, musí počítat s náklady buď za dopravu, ubytování a stravu. Nejdříve jsem se nechtěla vyptávat na otázky, které se týkají financí, ale rodičům nedělalo problém mi říci, kolik tak měsíčně investují do svých dětí peněz, aby mohli studovat. Moji respondenti nejčastěji zmiňovali částku 5 000 Kč.

Z rozhovorů bylo patrné, že hlavní prioritou rodičů je, aby se jejich investované peníze vrátili a to v tom smyslu, že jejich děti získají titul a budou schopni se uplatnit na trhu práce.

„Tak finance roli nehrály. Spíš doufáme, že kluk něco vystuduje a pak si najde dobrou práci.“ paní Zezulová – vyučena jako cukrářka

„Peníze jsme vůbec neřešili. Hlavně, aby tu školu dokončila.“ Paní Součková – vyučena šička kožešin

Otázka: Může se na vysokou školu s ohledem na finance dostat každý?

Vysoké školy, jak už jsem uváděla, nejsou levnou záležitostí. Státní školy jsou sice neplacené, ale se studiem jsou spojeny i jiné náklady. Ubytování, strava a ostatní náklady. Někteří rodiče prostě nemají na to, aby mohli financovat své děti na vysoké škole. Moji respondenti tvrdí, že nerovnosti ohledně financí určitě jsou, ale zase školy nabízejí stipendia, která mohou napomoci dětem studovat.

„No my máme tři děti a nedokážu si představit, kdyby všechny tři studovaly. Nevím, jestli bychom to utáhli.“ paní Zezulová – vyučena v oboru cukrářka

„Určitě ne. Sice to jsou školy státní, ale i tak to stojí dost peněz. Ne každý si to může dovolit.“ pan Dačický – vyučen jako obráběč kovů

Otázka: Které školy jsou podle vás lepší státní nebo soukromé?

„Na soukromou školu nemám peníze a ani bych tam své děti nedal. Je jasné, že by si pak lidi mysleli, že vystudoval jen za peníze. Můj názor je, že jsou lepší školy státní, jsou bezplatné a jde tam o to, jak se děti učí, ne o peníze.“ pan Zezula – vyučen jako seřizovač strojů

Ze svých rozhovorů jsem se dozvěděla, že rodiče dávají přednost studiu na státních a veřejných školách, protože na soukromé školy nemají dostatek financí ani o ně nestojí. Podle nich je zbytečné vrážet do takových škol peníze, když je možnost studovat na státních, které jsou zatím zdarma.

V české republice stále existují předsudky proti soukromým školám, které vyžadují větší finanční částku, kterou si mnozí nemohou dovolit. Státní škola má i nadále pro ně větší prestiž nežli škola soukromá. Rodiče ve svých odpovědích zmiňovali „kupování titulů na soukromých školách“. Toto téma je nyní velmi ožehavým tématem, protože k tomuto činu došlo na vysoké škole v Plzni, ale na škole státní. Takže je těžké posoudit, jestli ke korupci dochází jen na školách soukromých, jak tvrdí moji respondenti.

Toto hodnocení proběhlo i mezi občany České republiky. (Centrum pro výzkum veřejného mínění). V případě vysokých škol se názory veřejnosti přiklánějí k tomu, že vyšší kvalita vzdělávání je na veřejných školách, myslí si to zhruba dvě pětiny obyvatel. Čtvrtina zastává názor, že na obou typech škol je to stejné, 14% se domnívá, že lepší úroveň je na soukromých vysokých školách.

(dostupné z: www.cvvm.cas.cz)

8.2 Výzkum u studentů

Studenti, které jsem si vybrala, studují na Univerzitě v Pardubicích a jsou potomky rodičů – dělníků, se kterými jsem prováděla rozhovor.

Otázka: **Proč ses rozhodl(a) jít na vysokou školu?**

„Protože si myslím, že čím vyšší vzdělání budu mít, tím lepší práci si najdu. Teda snad.“ Martina – obor Spisová a archivní služba

„No tak zkusil jsem to. Já se tam dostal, protože nabírali studenty bez přijímaček.“ Pavel – obor Dopravní stavitelství

„Tak počítače mě vždycky bavily a nechtěla jsem jít ještě pracovat, tak jsem to zkusila.“ Jana – obor Informatika ve veřejné správě

Moji respondenti studenti, se rozhodli jít na vysokou školu proto, že měli ve škole dobré výsledky a chtěli to zkusit. Domnívají se, že s vyšším vzděláním najdou lépe práci. Škola je zase až tak nebaví, ale uvědomují si, že vzdělání je důležité a je u nich na prvním místě.

Jeden z dalších důvodů, který se u respondentů opakoval je, vyzkoušet možnost přijetí na vysokou školu, i když proto nemají všechny předpoklady. V dnešní době

existují i takové obory, které přijímají studenty bez přijímacího řízení a tím dochází k tomu, že na vysokou školu se dostane i člověk, který původně neměl v plánu studovat vysokou školu.

Otázka: Proč sis vybral(a) svůj obor? A proč právě Univerzita Pardubice?

„Tento obor se mi líbil z těch, co Pardubice nabízejí asi nejvíce. Střední školu mám obchodní akademii, takže mi nebyl cizí.“ Petra - obor Ekonomika a provoz podniku

„Chtěla jsem jít někam, kde není matematika. O tomto oboru jsem slyšela od známého a zaujalo mě to. A nikam jinam než do Pardubic jsem se nedostala, takže jsem šla tam.“ Martina – obor Spisová a archivní služba

Výběr oborů nejvíce záležel na tom, co je studentům blízké a v čem vynikají. Dávali si více přihlášek na vysoké školy, ale rozhodli se pro Pardubice. Univerzita Pardubice nabízí širokou škálu studijních oborů a tak si moji respondenti našli ten obor, který jim byl nejbližší. Jejich obory nabízejí i jiné univerzity, ale oni šli právě do Pardubic, protože je situačně nejbliže od jejich bydliště (Vysočina) a hlavně obstáli u přijímacích zkoušek.

Otázka: Vedli tě tvoji rodiče vždy ke studiu? Dohlíželi na tebe nějak během tvého studia?

„Ne vůbec, je jim to jedno. Podporují mě, ale myslím si, že by byli raději, kdybych šel pracovat.“ Pavel - obor dopravní stavitelství

„No možná na základní škole, když jsem byla malá, ale potom už vůbec. Byla to moje věc, jak se učím.“ Jana - obor Informatika ve veřejné správě

„Občas se mě zeptali, jaké mám známky, ale jinak vůbec.“ Petra – Ekonomika a provoz podniku

Většina rodičů, se kterými jsem mluvila, své děti nijak do školy nenutili. Jejich děti byli samostatné, neměly problémy s výukou a s dosažením dobrých výsledků.

Se svými rodiči se vždy poradily o pokračování ve studiu, ale jejich konečné rozhodnutí bylo na nich.

Pouze jedni rodiče dávali důraz na školní výsledky jejich dětí. Během studia kontrolovali školní výsledky a chtěli, aby se jejich děti dobře učili a postoupili dál ve vzdělání.

„No spíše máma, ta nás dost kontrolovala. Prostě chtěla, aby z nás něco bylo, abychom si našli dobrou práci a vydělávali si dobře.“ Martina – obor Spisová a archivní služba

Otázka: Myslíš si, že má teď šanci studovat každý?

„Myslím si, že ano, ale nedivím se tomu. Všude po nás chtějí, abychom uměli tohle a tamto, ne-li 10 titulů, tak prostě lidi jdou a chtějí to zkusit. Ale nevím, jak to bude vypadat za pár let, až budeme všichni vystudovaní, ale práce stejně nebude.“ Pavel - obor dopravní stavitelství

„Určitě ano, znám hodně lidí, co to šlo třeba jen zkusit, a dostali se. Nevím teda, jestli ještě studují, ale dostali se tam. A u nás ve třídě na střední škole si dal každý alespoň jednu přihlášku.“ Martina – obor Spisová a archivní služba

Podle odpovědí mých respondentů – studentů, jde na vysoké školy opravdu většina dětí ze středních škol. Jít na vysokou školu se v dnešní době stává trendem. Podle sociologa Trowa spěje naše společnost k 3. Fázi – univerzální fázi, kdy už není vysoká škola jen pro ty nejnadanější, ale pro všechny, co splňují podmínky pro vstup do terciárního vzdělávání.

Otázka: Máš představu o své budoucí práci?

„Nevím, ale jsem dost přizpůsobivý, takže zkusím cokoli, co se mi nabídne. Hlavně, abych něco sehnal.“ Pavel - obor Dopravní stavitelství

„Nemám ještě představu o tom, co bych mohla dělat, ale doufám, že najdu práci snadněji, když budu mít vystudovanou vysokou školu“ Lucie – obor Management podniku

Na tuto otázku jsem od žádného ze svých respondentů nedostala žádnou jasnou odpověď. Většina studentů, se kterými jsem mluvila, vůbec netuší, co by chtěli vlastně dělat za práci. Doufají, že až vystudují, najdou snadno a rychle nějakou dobrou práci, ale jakou to si žádný neumí zatím představit.

9 Závěr

Výzkumná otázka: **Jak rodinné zázemí ovlivňuje vzdělání dětí?**

Naše rodina a její prostředí do jisté míry určuje, jací lidé se z nás postupem času stávají. Nejen, že ovlivňuje celý náš život, ale také naše vzdělání. Už od mala nám naši rodiče vštěpují určité hodnoty a my se jich snažíme nějakým způsobem dosáhnout. Vše souvisí také s tím, jak byli naši rodiče vychováni a jaké hodnoty jim předkládali jejich rodiče. Je to tedy individuální, pro jakou výchovu se rodiče rozhodnou. Někteří rodiče dávají menší důraz na vzdělání svých dětí, takže vše závisí na dětech, jak oni naloží se svým životem.

Jak už jsem několikrát uváděla, ve své práci hlavně vycházím z výzkumu Tomáše Katrňáka, který sepsal v knize - *Odsouzení k manuální práci*. On ve svém výzkumu tvrdí, že z dětí dělníků jsou zase dělníci. Rodiče - dělníci se o vzdělání svých dětí tolik nestarají, nečekají od nich, že budou ve škole úspěšní. Vzdělání svých dětí nechávají na škole a na profesorech. Dětem se věnují pouze, když jsou malé na prvním stupni základní školy.

Všechno závisí jen na dítěti, které se samo rozhodne o své budoucnosti. Katrňák tvrdí, že tyto děti škola nebaví a mají k ní negativní postoj, proto se do dalšího studia nepouští a končí jako jejich rodiče na učilištích. Mezi dělníky a školou je volný vztah, který souvisí i s malým kulturním kapitálem.

Svůj výzkum jsem realizovala minulý rok – září, říjen 2011. Před rozhovory jsem si nejdříve připravila jednotlivé body osnovy pro rozhovory s rodiči a posléze i s jejich dětmi, nyníjšími studenty Univerzity Pardubice, které jsem si vybrala na základě svých požadavků.

V mém výzkumu jsem se dozvěděla, že ten postoj rodičů dělníků ke vzdělání jejich dětí, je ve většině případů stejný. Většina mých respondentů své děti do vzdělání a do perfektních školních výsledků nikdy nenutila. Svým dětem pomáhali se školou pouze, když byli malé na prvním stupni základní školy. Později už nechávali vzdělání na škole a především na rozhodnutí jejich dětí. Sice rodiče své děti netlačili do učení, ale v dalším studiu se děti snaží co nejvíce podporovat. Chtějí, aby své vzdělání někde uplatnily a našly si dobrou práci.

Rodiče nečekali, že jejich děti se dostanou až na vysokou školu. Byli rádi, že šli na střední školu a získali maturitní vysvědčení. Tím už se můj výzkum odlišuje od výzkumu Tomáše Katrňáka. Nyní už i děti dělníků jdou studovat a nejen, že jdou na střední školy, ale i na školy vysoké. Moji respondenti – studenti, chtěli jít určitě na střední školu, protože nechtěli jít do učení jako jejich rodiče, ale chtěli jít studovat. Přihlášku na vysokou školu si většina z nich podala z toho důvodu, že chtějí dosáhnout vyššího vzdělání, aby si v pozdější době našli dobrou práci a žili na vyšší úrovni. Je jim jasné, že výše jejich vzdělání ovlivní celý jejich budoucí život a jejich postavení ve společnosti.

Tím, že v dnešní době jdou na vysoké školy i děti dělníků se počet studujících velmi zvýšil. Téměř každý ze střední školy se hlásí na vysokou školu. Dříve byla vysoká škola jen opravdu pro ty nejlepší, pro elitu, ale v dnešní době je jít na vysokou školu téměř „automatické“. V dnešní společnosti vzdělání hraje velkou roli a určuje, jaké zaměstnání budeme v budoucnosti vykonávat. Někteří z vystudovaných nepracují přímo ve svém oboru, ale mají otevřené dveře k jiným prestižnějším zaměstnáním.

Společnost vyvíjí takový tlak, že velká většina mladých lidí, chce dosahovat vyšších kariérních postů, které jsou lépe finančně ohodnoceny a tím si žít na vyšší životní úrovni. V dnešní době je vzdělání prostě na prvním místě a nezbytnou součástí života.

Toto téma, by se dalo ještě více rozšířit o výzkum dalších dvou skupin: rodiče, kde mají oba vysokoškolské vzdělání a rodiče, kde je jeden dělník a druhý má vysokoškolské vzdělání.

Bibliografie

ALTBACH, Philip G.; REISBERG, Liz; RUMBLEY, Laura E. – *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution, World Conference on Higher Education*, 2009.

BOURDIEU, Pierre; *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 1998.

GIDDENS, Anthony; *Sociologie*. Argo, 2000.

JARKOVSKÁ, Lucie; LIŠKOVÁ, Kateřina; ŠMÍDOVÁ, Iva; a kolektiv; *S genderem na trh: Rozhodování o dalším vzdělání patnáctiletých*. Praha-Brno: Slon, 2010.

KATRŇÁK, Tomáš. *Odsouzení k manuální práci*: Slon, 2004.

KELLER, Jan; *Úvod do sociologie*: Slon, 2006.

KELLER, Jan; TVRDÝ, Libor. *Vzdělanostní společnost: Chrám, Výtah, Pojišťovna*: Slon, 2008.

MATĚJŮ, Petr; STRAKOVÁ, Jana; VESELÝ, Arnošt;- *Nerovnosti ve vzdělávání: Od měření k řešení*. Praha, 2010.

MINKSOVÁ, Lenka: *Vysokoškoláci – Přehled sociologických výzkumů v ČR*, Sociologický ústav AV ČR, Praha, 2010.

PRUDKÝ, Libor; PABIAN, Petr; ŠÍMA, Karel; - *Vysoké školství v České republice: jen pro elitu, nebo pro všechny?* Grada, 2009.

SOUKUP, Petr; SIMONOVÁ, Natalie; - *Jaká je naše společnost*. Praha: Slon, 2010.

Internetové odkazy

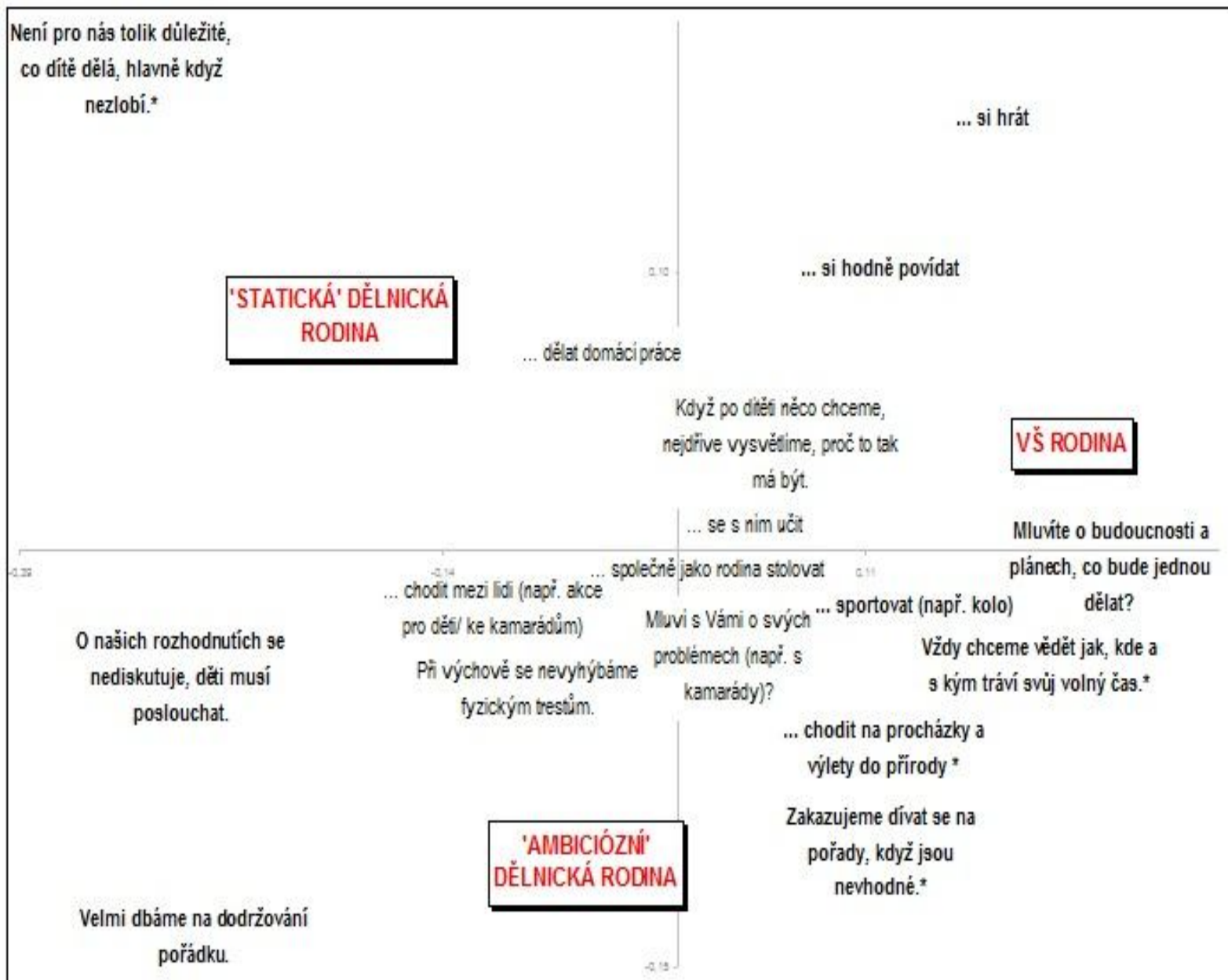
<http://www.upce.cz/univerzita/historie.html>

www.cvvm.cas.cz

<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=372&lst=118>

Příloha

Obr. 1

(dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=372&lst=118>)